

Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid(SZW)
T.a.v. Staatssecretaris mevrouw T. van Ark
Postbus 90801
2509 LV 'S-GRAVENHAGE

Datum
15 mei 2019
Ons kenmerk
TISB/U201900384

Bijlage(n)
-

Onderwerp
Signaleringsbrief Sociale Zekerheid

Geachte mevrouw van Ark,

Naar aanleiding van de brief van 1 oktober 2018 van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid aan de Tweede Kamer ontving de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) van u het verzoek jaarlijks een signaleringsbrief op te stellen over geconstateerde signalen en fenomenen uit de fraudeonderzoeken in relatie tot bijstandsuitkeringen.

De gemeenten ondersteunen dit initiatief. Zij zien het initiatief als een opmaat naar het optimaal delen van kennis en ervaring ten gunste van een effectieve aanpak van fraude door gemeenten, maar ook de meerwaarde van het objectief informeren van de Tweede Kamer. Het geeft ruimte voor het gezamenlijk oplossen van knelpunten in de fraudebestrijding en de doorontwikkeling van preventief en reactief toezicht en handhaving binnen de sociale zekerheid.

Voor het voldoen aan uw verzoek is aan het VNG Kenniscentrum Handhaving en Naleving opdracht gegeven tot het opstellen van de signaleringsbrief over 2018. Het VNG KCHN heeft, in samenwerking met Divosa en 10 gemeenten, deze eerste signaleringsbrief geschreven. De deelnemende gemeenten (twee G4 en acht G40 gemeenten) liggen verspreid over Nederland. U krijgt hiermee vanuit verschillende gebieden in Nederland inzicht in de aanpak van fraudesignalen in de sociale zekerheid door gemeenten, maar ook in de knelpunten en toepassingsvraagstukken van deze gemeenten. De verwachting is dat in de komende jaren meer gemeenten bij dit onderzoek aansluiten om het beeld van fraudebestrijding completer te maken met voldoende geografische spreiding en verdeling naar inwonertal. Het is niet zo dat het inwoneraantal en de ligging van de gemeente direct iets zegt over de aard en omvang van de meldingen. Dit hangt af van andere en meerdere factoren. Aan deze factoren zal in de komende brieven aandacht worden besteed.

Met deze eerste signaleringsbrief krijgt u inzicht in de soorten meldingen van fraude die gemeenten ontvangen. In de brief is beschreven op welke wijze een melding van fraude wordt onderzocht en welke keuzes hierbij gemaakt worden. Ook is beschreven welke activiteiten gemeenten ondernemen om fouten en fraude in de sociale zekerheid preventief te voorkomen.

De registratie van fraudesignalen

De gemeente ontvangt meldingen over het vermoeden van fraude via verschillende kanalen. U kunt daarbij denken aan lokale en landelijke digitale meldingssystemen, meldingen van burgers, constatering van ambtenaren en/of leden van de wijk- en dorpssteams. De registratie van soorten fraudesignalen varieert van een beperkte tot een gedetailleerde beschrijving van de casus. De meeste gemeenten maken voor deze eerste registratie van meldingen gebruik van het registratiesysteem Suites (Gws4all). Daarnaast zijn er nog circa 4 andere registratiesystemen. Het gaat hier niet om het beoordelen van de systemen maar over de wijze waarop gegevens verwerkt worden. De gemeenten delen de gegevens met het CBS voor het bijstandsdebiteuren- en fraudestatistiek (BDFS). De deelnemende gemeenten bevestigen dat de meldingen over het vermoeden van fraude altijd worden geregistreerd. Op lokaal niveau wordt bijgehouden wie de melding doet, om welke zaak het gaat en wat de inhoud is. Echter voor een onderlinge uitwisseling van gegevens, het delen van inzichten en goede voorbeelden van de aanpak van fraude tussen gemeenten ontbreekt een eenduidige registratie. Hierdoor kan op dit moment geen eensluitend inzicht worden gegeven over het aantal, de herkomst en het soort meldingen die gemeenten ontvangen. Ook is het niet mogelijk om het aantal fraudesignalen in verhouding tot bijvoorbeeld het inwoneraantal per gemeente vast te stellen. Zodra meerdere gemeenten zijn betrokken en er meer inzicht bestaat in aantallen en fenomenen van fraude, kan door middel van een diepgaand onderzoek een betere onderlinge vergelijking gemaakt worden en zal deze inventarisatie in de loop van de tijd steeds meer betekenis gaan krijgen.

Aard en omvang van fraudesignalen

De meest voorkomende onderverdeling naar fraudesignalen in de bijstand, die door de 10 gemeenten genoemd zijn, staat hieronder. Uit de eerste, nog niet representatieve cijfers blijkt dat woon- en adresfraude en de verzwegen witte inkomsten het meest voorkomen.

De verdeling is:

- Verzwegen witte inkomsten
- Verzwegen zwarte inkomsten
- Verzwegen vermogen in binnen- en buitenland
- Woon en adresfraude.

Voor een goede vergelijking van de fraudesignalen tussen gemeenten is het belangrijk de definitie van de soorten fraude te bepalen en de voorwaarden waaronder eenduidige de gegevens worden gedeeld.

Het oppakken van fraudesignalen

Uit het voorgaande blijkt dat gemeenten meldingen van vermoedens van fraude op verschillende wijzen registreren op het moment van ontvangst.

Bij het verwerken van de fraudesignalen wordt wel direct een onderscheid gemaakt tussen administratiefrechtelijke (toezicht) en strafrechtelijke onderzoeken (opsporing). Deze keuze wordt gemaakt nadat meldingen gevalideerd zijn. Dit wil zeggen dat getoetst wordt of de mogelijke fraudeur eerder in onderzoek is geweest of nog is. Maar ook worden interne en externe bronnen geraadpleegd. U kunt hierbij denken aan Suwi-net, het Inlichtingenbureau en het internet. Het uitvragen van gegevens bij derden vindt plaats op basis van bevoegdheden uit de wet of op basis van vrijwilligheid. Het instrument huisbezoek wordt vaak toegepast. Dit alles is bedoeld om de kwaliteit van de meldingen te toetsen, de rechtmatigheid te kunnen beoordelen en de haalbaarheid van het onderzoek te kunnen inschatten.

Welke fraudemeldingen daadwerkelijk onderzocht worden, bepaalt de gemeente op basis van een aantal factoren. In de eerste plaats is dit afhankelijk van de capaciteit van het personeel en het budget. Het budget voor toezicht en handhaving wordt, onder andere, bepaald door politieke keuzes en het totaal aan beschikbare middelen voor het sociaal domein. De gemeenten merken dat het budget onder druk staat. Bij een herijking van het sociaal domein is toezicht een van de eerste posten waar een bezuiniging wordt voorgesteld. In de tweede plaats wordt gekeken in hoeverre het ethisch verantwoord is om een (diepgaand) onderzoek te doen. Tenslotte wordt gekeken naar de kosten-batenanalyse van de inzet voor onderzoek ten opzichte van de mogelijke opbrengst van of besparingen door de sancties.

Nieuw geconstateerde fenomenen

Internet

Naast de geregistreerde fraudesignalen vermoeden gemeenten verzwegen inkomsten van bijstandsgerechtigden uit toepassingsmogelijkheden op het internet. U kunt hierbij denken aan de handel in bitcoin-cryptomunten, personenvervoer aanbieden via Uber, verhuur van verblijfsruimte via AirBnB en handelsactiviteiten op Marktplaats. De controlemogelijkheden op deze extra inkomsten zijn onvoldoende bekend en worden gedeeltelijk beperkt door de huidige wettelijke bevoegdheden. Dit betreft onder andere het mogen opvragen van zogenaamde kindrekeningen. Deze rekeningen worden door frauderende bijstandsgerechtigden gebruikt om verzwegen inkomsten op te storten. De versterking van de kennispositie van gemeenten rond de vaststelling en aanpak van internet gerelateerde fraude is van belang.

Meervoudige fraude

De gemeenten geven het signaal af dat de kans op meervoudige fraude toeneemt bij mensen aan wie gelijktijdig een uitkering voor zorg en voor participatie wordt toegekend.

Knelpunten in het oppakken van fraudesignalen

Nadat bepaald is welke fraudesignalen onderzocht worden, lopen gemeenten tegen een aantal knelpunten aan.

Bankrekeningen

Het opvragen van bankgegevens van bijstandsgerechtigden verloopt in de praktijk vaak moeizaam of blijkt onmogelijk te zijn. Ondanks dat wetgeving daartoe ruimte biedt, is de praktijk weerbarstig. Hierover moeten wij als gemeenten, VNG en het Rijk het gesprek voeren met de banken.

Cameratoezicht

De recente uitspraak van de Centrale raad van Beroep en de reactie van de Autoriteit Persoonsgegevens staan het op dit moment niet toe dat cameratoezicht kan worden ingezet. Dit gegeven vraagt een grotere personele inzet van toezichthouders en opsporingsambtenaren op straat. Vanwege de grotere kans van herkenning van deze functionarissen is deze wijze van toezicht minder effectief. Het belemmert de effectieve handhaving en vraagt om een wetwijziging voor het opheffen van dit verbod.

Vermogen in buitenland

Een onderzoek naar verzwegen vermogen in het buitenland is tijdrovend en te kostbaar met een gering rendement¹. Een goede ontwikkeling hierin is dat met uw steun en in samenwerking met gemeenten, Divosa, UWV-IBF, SVB en de Beroepsvereniging voor Klantmanagers onlangs een toepasbare handreiking is ontwikkeld en dat het kennisloket Onderzoek Vermogen Buitenland geopend is. Deze samenwerking toont aan, evenzeer als destijds bij de lancering van de Fraudewet, dat ketenpartners elkaar kunnen en moeten versterken.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

De gemeenten interpreteren de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) als een belemmering om gegevens binnen gemeenten, tussen gemeenten en met ketenpartners te delen. Er is begrip voor het beschermen van persoonsgegevens, maar dit mag niet leiden tot een stap terug bij de bestrijding van fraude. Gemeenten hebben behoefte aan informatie over wat wel mogelijk is op dit gebied. Wat mag je wel delen bij bijvoorbeeld informatie gestuurd werken, en hoe bescherm je daarbij de persoonsgegevens zonder het onderzoek te vertragen en de kennis van de ketenpartners sluitend te houden.

Vakmanschap sociaal rechercheur of toezichthouder

Een goed opgeleide sociaal rechercheur of toezichthouder die de regie heeft over het fraudeonderzoek weet hoe hij of zij dit op een gedegen en hoogwaardige manier moet oppakken. Hij weet welke bronnen hij kan raadplegen en welke organisaties hem van de juiste informatie kunnen voorzien voor de verrijking van het onderzoek. Maar handhaving is een taak van alle medewerkers binnen de dienstverlening. De gemeenten pleiten ervoor om het vakmanschap van de sociaal rechercheur en toezichthouders structureel te erkennen, te behouden en te verbeteren. Tevens is aandacht voor het versterken van toezicht en handhaving van alle overige medewerkers in de dienstverlening voor gemeenten van belang.

Samenwerking met ketenpartners

De gemeenten werken bij de fraudebestrijding succesvol samen met ketenpartners, zoals het UWV, de SVB, de belastingdienst en de politie. Dit gebeurt vaak ad hoc waarbij een fraudesignaal de aanleiding is. De Landelijke Stuurgroep Interventieteams (LSI) biedt gemeenten een basis om fraude in de sociale zekerheid, de fiscaliteit, arbeidsmarktproblematiek of gebiedsgerelateerde

¹ Niet alle gemeenten maken een splitsing in het registreren van verzwegen binnenland- en buitenland vermogen. Via het www.kennisloketovb.nl (Onderzoek Vermogen Buitenland) onderdeel van de VNG kenniswebsite www.naleving.net zal aandacht gegeven worden aan het belang van een goede registratie.

problematiek integraal aan te pakken, wat de meerwaarde van deze methode is. Deze samenwerking verloopt goed omdat iedereen een gezamenlijk doel nastreeft, waarbij maximaal gebruik wordt gemaakt van kennis en capaciteit.

Echter meerdere partijen in het speelveld streven soortgelijke doelen na en dit vraagt om coördinatie en afstemming, zoals bijvoorbeeld verdere samenwerking tussen het Regionaal Informatie en Expertisecentrum (RIEC), het Regionaal Platform Fraudebestrijding (RPF) en het Informatie Knooppunt Zorgfraude (IKZ). Deze instituties zijn georganiseerd rond een of meerdere van de wetten uit het sociaal domein. Een versnippering van de aanpak van fraudesignalen ligt op de loer waardoor het overzicht verdwijnt. Dit past niet in de visie van gemeenten om het sociaal domein integraal te benaderen.

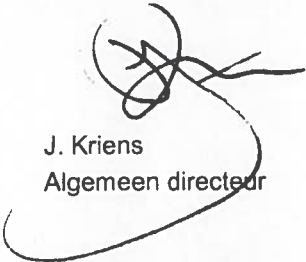
Fraudepreventie

Elke gemeente zet in op preventie ter voorkoming van fouten en fraude in de sociale zekerheid. Dit bestaat uit voorlichting via bewonersbijeenkomsten, informatieve filmpjes op gemeentelijke website en nieuwsbrieven voor uitkeringsgerechtigden. De meest sterke vorm van voorlichting is het klantgesprek tussen de consulent en de cliënt over de rechten en plichten bij een uitkering. De consulent maakt hierbij gebruik van de kennis van de sociaal onderzoeker en de toezichthouder over fraudesignalen. Het resultaat van dit gesprek wordt vervolgens vastgelegd in de beschikking en in het cliëntdossier. Dit persoonlijke contact staat onder druk door beperkte capaciteit van de consulenten. Het versterken van een gezamenlijke kennispositie van wetenschappelijk inzicht over het beïnvloeden van het gedrag van de doelgroep op persoonsniveau en het fraudebewust communiceren door consulenten blijft aandacht vragen.

Het doel van het sociaal domein is burgers in haar of zijn kracht zetten met op maat geleverde ondersteuning vanuit de gemeente. Dit staat soms op gespannen voet met de voor iedereen geldende verplichtingen uit de Participatiewet. Wanneer we met elkaar aandacht blijven houden voor deze vermeende tegenstelling en hiervoor een goede structuur bieden, kunnen wensen van de wetgever en de uitvoeringsverantwoordelijkheid van gemeenten beter bijeen worden gebracht. Dit zal zowel de kwaliteit van wetgeving als van de uitvoering ten goede komen en daarmee het belang van de cliënt dienen. Dit voorkomt fouten en fraude in de sociale zekerheid en ongewenste schuldposities die de participatie in de weg staan.

VNG (KCHN) gaat graag met u in gesprek over de in deze brief beschreven signalen en mogelijke oplossingen die leiden tot het verbeteren van de inclusieve dienstverlening aan de inwoners en daadkrachtige handhaving. Het zal daarnaast mede bijdragen aan het juist en objectief informeren van de Tweede Kamer over de fraudebestrijding in de sociale zekerheid.

Met vriendelijke groet,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

J. Kriens
Algemeen directeur

Postbus 30435 | 2500 GK Den Haag

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

RX4CC #6611X0X#00#000#

MINISTERIE VAN SZW
27 MEI 2019
SCANPLAZA